

КЛАСИКА

није њихова већ наша

Naslov originala
Jun'ichiro Tanizaki
A Portrait of Shunkin

Urednica
LJUBICA PUPEZIN

Copyright © 2020. za prevod Ljubica Pupezin
Sva prava zadržana. Nijedan deo ove knjige ne sme
se umnožavati ni u kom obliku bez prethodne dozvole
izdavača ili vlasnika izdavačkih prava.

Đuničiro Tanizaki

Šunkinin
portret

Prevela s engleskog
LJUBICA PUPEZIN

ŠTRIK, 2020

ŠUNKIN (rođena kao Koto Mozuja, ali poznatija po svom profesionalnom imenu) bila je ćerka trgovca lekovima iz Osake. Umrula je 14. oktobra 1886 – u devetnaestoj godini ere Meidi, a sahranjena na posedu budističkog hrama koji pripada sekti Čista zemlja i nalazi se u osaćkoj četvrti Šitadera.

Pre nekoliko dana, bio sam u prolazu pored hrama, pa sam svratio da posetim njen grob. Upitao sam čuvara za grobno mesto porodice Mozuja i on me povede iza glavnog zdanja uz reči: „Ovuda, gospodine“. U senci razbokorenih starih kamelija tako su se nizali spomenici familije Mozuja, generacije su sledile jedna drugu, ali nijedan nije bio Šunkinin.

Pomenuo sam njeno ime čuvaru jer sam znao da bi i njen grob morao biti u blizini. Razmišljao je nekoliko trenutaka, pa je naposletku rekao: „Možda je onaj na brdu.“ Pošao sam za njim ka istočnom delu zemljišta koje je pripadalo hramu, sve do stepeništa na oštroj kosini.

Verovatno vam je poznato da se svetište Iku-tama nalazi na uzvišici s koje puca pogled na Šita-

deru: pomenuta kosina diže se od hrama ka svetištu i obrasla je veoma gustom šumom, što je prilično neuobičajeno za Osaku. Šunkinin nadgrobni spomenik otkrili smo na maloj čistini negde na pola puta ka svetištu. Nosio je ovaj natpis:

KOTO MOZUJA, zvana i ŠUNKIN
umrla 14. oktobra
devetnaeste godine ere Meidi
u pedeset sedmoj godini.

Na drugoj strani bile su urezane reči: „Spomenik podigao njen učenik, Sasuke Nukuj“. Možda je to bio razlog što je Šunkin sahranjena odvojeno od porodice, jer iako se nikada nije venčala sa svojim „učenikom“, živela je s njim, s proslavljenim majstorom šamisena Sasukeom Nukujem, kao žena s mužem.

Prema čuvarevim rečima, porodica Mozuja davno je propala. Rođaci skoro da više i ne obilaze grobove, pogotovo ne Šunkinin. „Mislio sam da ne pripada istoj porodici“, dodao je.

„Nema, dakle, više nikog ko bi se brinuo o grobu“, zaključio sam.

„A ne, ima“, rekao je. „Jedna starica iz Haginočaja, moglo bi joj biti sedamdeset, dolazi jednom-dvaput godišnje. Moli se, polaže cveće, pali štapiće tamjana i onda...“ Zastao je pokazujući na drugi grob koji se nalazio levo od Šunkininog. „Vidite li mali spomenik pored? Čim završi na ovom

grobu, prelazi na taj drugi. Uz to plaća i hramu za održavanje grobova.”

Osmotrio sam pažljivije drugi spomenik. Bio je otprilike upola manji od Šunkininog i na njemu je pisalo:

SASUKE NUKUJ, zvani i KINDAJ
učenik Šunkin Mozuje
umro 14. oktobra četrdesete godine ere Meiđi
u osamdeset drugoj godini.

To je, dakle, grob čuvenog virtuoza. Spomenik je bio manji od Šunkininog i Sasuke je onde sebe opisao kao njenog učenika, što samo govori u prilog tome da je želeo da ostane ponizan pred njom čak i u smrti. Dok sam stajao na padini blizu dva spomenika zažarena kasnim popodnevnim suncem, grad se prostirao poda mnom. Brdovito zemljište što se pružalo ka zapadu sve do hrama Tenno zasigurno je zadržalo isti lik tokom cele duge istorije Osake. Trava i lišće sada su potamnili od čađi i izgledaju mrtvo; golemo drveće je svenulo i prekriveno prašinom zbog čega prizor deluje sumorno. Ali onda kada su grobovi iskopani, okruženje mora da je bilo raskošno. Čak je i sada ovo najtiše groblje u Osaki i, sasvim sigurno, s najlepšim pogledom. Tu, visoko iznad najužurbanijeg industrijskog grada na Istoku, nad bezbrojnim visokim zdanjima koja probijaju večernju izmaglicu, učiteljica i učenik leže jedno kraj drugog u večnom snu, vezani tajanstvenom sudbinom. Osaka

se promenila skoro do neprepoznatljivosti od Sasukeovog vremena, ali ta dva kamena i dalje svedoče o njegovoj ljubavi prema Šunkin.

Porodica Nukuj pripadala je budističkoj sekti Ničiren i grobovi svih njenih članova, osim Sasukeovog, nalaze se u hramu u Hinou, Sasukeovom rodnom mestu, u pokrajini Omi. U žarkoj želji da bude sahranjen pored Šunkin, Sasuke je napustio veru svojih predaka i pridružio se sekti Čista zemlja. Kažu da je sve u vezi s grobovima uređeno još dok je Šunkin bila živa, uključujući i veličinu i položaj spomenika. Šunkinin nadgrobni kamen bio je visok skoro dva metra, dok je Sasukeov dozeo jedva nešto preko metar. Stajali su jedan do drugog postavljeni na niskim postoljima prekrivenim kamenim pločama, a jedan bor, zasaden desno od Šunkininog groba, zaštitnički je pružao zelene grane preko nje. Sasukeov spomenik postavljen je skoro metar ulevo od Šunkininog, kao ponižni sluga, tik izvan domašaja borovih grana. Videvši ih tako, podsetili su me na to kako je Sasuke verno služio svoju učiteljicu, prateći je poput senke i brinući se da sve njene potrebe budu zadovoljene. Činilo mi se kao da kamenje ima dušu i da on čak i sada uživa u njenoj sreći.

Kleknuo sam nakratko pored Šunkininog groba, a onda prešao dlanom preko Sasukeovog spomenika. Potom sam lutao po brdu sve dok sunce nije sasvim zašlo iza grada.

NEDAVNO MI JE do ruku došla tanka knjižica pod nazivom *Život Šunkin Mozuje*, koja je u meni pobudila zanimanje za tu ženu. Knjiga ima šezdeset strana, povezana je na japanski način i štampana velikim slovima na ručno pravljenom papiru. Zaključio sam da je Sasuke na dvogodišnjicu smrti svoje učiteljice zamolio nekoga da sastavi njenu biografiju, samo za uži krug ljudi. Premda je štivo napisano starinskim stilom, a sam se Sasuke pominje u trećem licu, zacelo je on obezbedio sav materijal i gotovo da se može smatrati pravim autorom knjige.

Navod iz *Života*:

„Generacijama je porodica Mozuja držala apoteku u Došo-maćiju u Osaki, pod imenom Jaszazemona Mozuje. Šunkinin otac bio je sedmi u tom nizu. Majka Šige došla je iz porodice Atobe iz Kjota, i svom je mužu rodila dva sina i četiri ćerke. Šunkin je bila druga ćerka, rođena 24. maja 1829, dvanaeste godine perioda Bunsei. ... Još kao dete Šunkin je bila ne samo izvanredno inteligentna već i podarena otmenim držanjem, kao i neuporedivom lepotom. Kada je sa tri godine počela da uči ples, činilo se da bez imalo muke izvodi prave pokrete i da to radi lepše nego bilo koja mlada plesačica od zanata. Kažu da je Šunkinin učitelj bio zadivljen njenom veštinom. 'Kakvo čudesno dete!', mrmljao bi. 'S takvom lepotom i darovitošću mogla bi postati najslavnija gejša u zemlji. Šteta

što je rođena u uglednoj porodici!’ Šunkin je veoma rano počela i da čita i piše i toliko je izvanredno napredovala da je ubrzo prevazišla stariju braću.”

Ako pretpostavimo da je izvor ovih podataka bio Sasuke, koji je, po svemu sudeći, slepo obožavao Šunkin, teško bi se moglo reći šta je od svega navedenog stvarno istina. Ipak, postoje i mnogi drugi dokazi koji potvrđuju da je Šunkin zaista bila blagoslovena „otmenim držanjem i lepotom”.

U ono vreme žene su uglavnom bile niske raston, pa je i Šunkin, prema onome što se priča, bila visoka jedva metar i po, no izvrsno građena, veoma lepih crta lica i nežnih zglobova. Fotografija snimljena kad joj je bilo trideset šest godina otkriva klasično ovalno lice s tako fino izvajanim crtama da izgleda gotovo nestvarno. Ipak, budući da potiče iz osamsto šezdesete, godine su učinile svoje, pa je fotografija posuta pegama i izbledela kao stara uspomena. Valjda je zbog toga ostavila tako slab utisak na mene. Na toj mutnoj slici ne otkrivam ništa više do otmenosti jedne dame iz dobrostojeće osaćke trgovačke porodice – bila je lepa, to nesporno, ali bez ičega istinski upečatljivog. Izgledala je kao da ima trideset šest, ali isto tako i deset godina manje.

Iako je fotografija nastala dve decenije nakon što je izgubila vid, Šunkin na njoj izgleda kao da je samo sklopila oči. Za gluve ljude se kaže da deluju budalasto, a da su slepi poput mudraca. Napre-

žući se da shvate šta drugi govore, gluvi se mršte, zevaju i kolutaju očima ili istežu vratove na jednu ili drugu stranu i zbog svega toga izgledaju tupavo, dok slepi, s druge strane, zato što sede mirno, blago pognute glave kao da meditiraju, ostavljaju utisak da su potpuno zadubljeni u misli. Možda je s tim u vezi i to što smo navikli na poluzatvorene „oči milosti pune“ kojima Buda i bodisatve zure u sve što živi, pa nam sklopljene oči izgledaju milosrdnije od širom otvorenih, čak izazivaju i duboko poštovanje. A Šunkin deluje tako smerno i nežno da čovek skoro može da oseti samilost u njenim očima prekrivenim koprenom kao što bi osetio u očima milostive boginje Kanon.¹

Koliko ja znam, to je jedina Šunkinina fotografija. Dok je bila mlađa, u Japanu ova umetnost još nije bila poznata, a one godine kada je snimak nastao, Šunkin je zadesila nesreća posle koje ni u kom slučaju ne bi dopustila da je slikaju. Tako od nje imamo samo jedan nejasan odraz koji bi trebalo da nam pomogne da zamislimo kako je izgledala. Utisak koji sam dao o njenoj spoljašnjosti svakako je mutan i nedovoljan. Ali sama fotografija je možda još mutnija od utiska koji prenose moje reči.

Setio sam se da je iste godine kada je nastala Šunkinina fotografija, bilo joj je trideset šest, i sam Sasuke oslepeo. Poslednji put kada ju je vi-

¹ Kanon je budistička boginja milosrđa i saosećanja. *Prim. prev.*

deo mora da je izgledala upravo kao na snimku. Nije li onda verovatno da je pod stare dane slika koju je nosio u sećanju izbledela kao i sama fotografija? Ili je mašta nadomešćivala sećanje koje je postepeno slabilo? Možda je stvorio lik neke druge divne žene, sasvim različite od one na fotografiji?

Šunkinin život nastavlja se sledećim odlomkom:

„Stoga su roditelji gledali na nju kao na neprocenjivu dragocenost i bila im je ljubimica među sve petoro braće i sestara. Sa osam godina, međutim, zadesila ju je nesreća i dobila je očnu bolest. Uskoro je sasvim oslepela. Roditelji su bili očajni. Majka je skoro sišla s uma od tuge, ispunjena gorčinom prema celom svetu zbog jada koji je snašao njeno dete. Od tada je Šunkin prestala da se bavi plesom i potpuno se predala učenju kotoa i šamisena, kao i njima srodnoj umetnosti – pevanju. Posvetila je život muzici.”

Nije sasvim jasno koju je očnu bolest Šunkin imala i o tome više nema pomena u *Životu*. Ali Satsuke je jednom primetio: „Izreka kaže da vetar zavidi visokom drvetu. Samo zato što je bila lepša i nadarenija od drugih, moja učiteljica postala je žrtva ljubomore dvaput u životu. Sve njene nevolje prouzrokovala su ta dva napada.” Ove reči nagoveštavaju da iza Šunkinine nesreće leže čudne okolnosti.

Drugom prilikom Sasuke je rekao da je njegova učiteljica oslepela usled gnojnog zapaljenja očiju. Tačno je da su Šunkin dobro razmazili, ali ona je ipak bila veselo i ljupko dete puno života i uviđajnosti prema onima koji su je služili, i lepo se slagala s ljudima. S braćom i sestrama bila je u najboljim odnosima i činilo se da je mezimica ukućana. Govorkalo se, međutim, da ju je dadilja njene najmlađe sestre potajno mrzela jer je bila ozlojeđena tolikom naklonošću koju su joj roditelji ukazivali. Budući da je gnojno očno zapaljenje venerična infekcija sluzokože očiju, Sasuke je sigurno hteo da nagovesti – bez obzira na to jesu li postojali stvarni razlozi za tako nešto – da je dadilji nekako pošlo za rukom da Šunkin oslepi. Šunkinin kasniji nasilan karakter navodi čoveka da se zapita da nije možda neki takav događaj uticao na oblikovanje njene ličnosti. Ipak, Sasukeovim rečima ne sme se bespogovorno verovati – nije to bio jedini put da ga je tuga zbog Šunkin okrenula protiv drugih. Za sumnju u dadilju verovatno nije bilo mnogo osnova.

Bilo kako bilo, umesto što sad pokušavam da razrešim to pitanje, treba samo da zabeležim toliko da je Šunkin izgubila vid u osmoj godini. Dalje: „Od tada je Šunkin prestala da se bavi plesom i potpuno se predala učenju kotoa i šamisena, kao i njima srodnoj umetnosti – pevanju. Posvetila je život muzici.” Drugim rečima, Šunkin se okrenula

muzici zbog toga što je oslepela. Sasuke je tvrdio da mu je ona često govorila kako je zapravo talentovana za ples i da oni koji cene njen glas ili umeće sviranja kotoa i šamisenena ne poznaju njeno istinsko biće – da samo nije izgubila vid, bila bi plesačica. Zvuči to pomalo nadmeno, kao da je Šunkin htela da istakne koliko je postigla čak i u umetnosti koja joj nije bila sasvim po meri. A možda je Sasuke samo preuveličao njene reči. Nije isključeno da je Šunkinina slučajna opaska, izgovorena u trenutku i bez razmišljanja, ostavila tako snažan utisak na njega da joj se neprestano vraćao kao dokazu za to koliko je u svakom pogledu nadmašivala druge.

Starica iz Haginočaja koja i dalje posećuje grobove jeste Šigizava Teru, visoka članica škole kotoa Ikuta. Verno je služila Šunkin kad je ona zašla u godine, a potom i Sasukea. „Čula sam da je moja učiteljica dobro plesala“, rekla mi je misleći na Šunkin, „ipak počela je da uči koto i šamisen već sa četiri ili pet godina i otada je redovno vežbala. Nije se tek tako okrenula muzici, samo zato što je oslepela. U to su vreme sve mlade dame rano počinjale s časovima muzike. Priča se da je sa devet godina zapamtila dugačko delo za koto nakon samo jednog slušanja i da je zatim uspela da ga odsvira na šamisenu bez ičije pomoći. Jasno je da je bila genijalna – nijedan običan čovek ne bi uspeo da uradi tako nešto! Držim da je učila još predanije na-

kon što je oslepela. Sigurno se unela u to svim srcem i dušom.”

Teru je najverovatnije u pravu, Šunkinin dar ticao se prevashodno muzike. Sklon sam čak i da posumnjam u njenu plesnu veštinu.

IAKO SE ŠUNKIN „unela u to svim srcem i dušom”, verovatno nije nameravala da postane profesionalna muzičarka jer nije morala da se brine oko toga od čega će živeti. Zbog drugog razloga je kasnije postala učiteljica muzike i otvorila svoju školu, ali se nikad nije izdržavala samo od podučavanja. Mesečno sledovanje koje je dobijala od roditelja, iako nedovoljno da podmiri troškove raskošnog života, daleko je premašivalo njenu zaradu.

Spočetka je, dakle, marljivo vežbala iz čistog zadovoljstva, nije razmišljala o budućnosti i razvijala je svoj urođeni dar potaknuta isključivo strahom prema muzici. Verovatno je tačno, kao što nam *Život* govori, da je „do četrnaeste godine toliko napredovala da se niko od drugih učenika nije mogao meriti s njom”.

Šigizava Teru dalje priča: „Moja učiteljica se razmetala time što je majstor Šunšo, koji je bio veoma strog prema svojim učenicima, nikada nije ozbiljno izgrdio. Štaviše, često ju je hvalio. Pričala mi je da se lično zainteresovao za njen rad i da je